

Ukrainian Journal of Natural Sciences
№ 14
Український журнал природничих наук
№ 14

ISSN: 2786-6335 print
ISSN: 2786-6343 online

УДК 636.01.04:636.7
DOI <https://doi.org/10.32782/naturaljournal.14.2025.5>

АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ СЛУЖБОВИХ СОБАК В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ: ДОСВІД УКРАЇНИ

І. І. Ковальчук¹

У статті подано узагальнений теоретичний аналіз щодо поведінки службових собак в умовах воєнних дій на території України. Аналізується робота кінологічних підрозділів Збройних Сил України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Мета дослідження полягала у вивченні ключових стрес-факторів і механізмів адаптації тварин до бойового стресу. Сформульована мета передбачала розв'язання завдання з оцінки ефективності роботи службових собак при виконанні критичних завдань, таких як розмінування та пошук поранених. Український досвід свідчить, що собаки стикаються з комплексом стресорів – вибухи, обстріли, вогонь, руйнування, перепади температур, загазованість тощо. Ці чинники провокують різні поведінкові реакції: від виникнення тимчасової тривожності, зниження концентрації уваги до розвитку стану «посттравматичного стресового розладу в собак». Критичними механізмами адаптації, що забезпечують стійкість тварин, визначено міцний емоційний зв'язок і довіру між службовим собакою та кінологом, поглиблене фокусування тварини через підкріплення навички й застосування поступової десенсибілізації. Оцінка ефективності роботи кінологічних підрозділів на основі даних, розміщених у відкритих джерелах інформації, підтверджує, що службові собаки демонструють високу результативність щодо виконання поставлених завдань, що доводить важливість їх використання під час бойових дій. Практичні результати дослідження ґрунтуються на узагальненні отриманих даних з метою їх подальшого використання в освітніх програмах при підготовці спеціалістів профільних спеціальностей. Акцентовується увага на необхідності забезпечення належної психологічної підтримки й подальшої реабілітації службових собак з метою відновлення їхнього фізичного та «ментального» здоров'я.

Ключові слова: етологія, службові собаки, поведінка, здоров'я, травма, бойові дії.

ANALYSIS OF THE BEHAVIOR OF SERVICE DOGS IN WAR CONDITIONS: THE EXPERIENCE OF UKRAINE

I. I. Kovalchuk

The article presents a generalized theoretical analysis of the behavior of service dogs in conditions of military operations on the territory of Ukraine. The work of the canine units of the Armed Forces

¹ кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри зоології, біологічного моніторингу та охорони природи (Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир)
e-mail: kovalchuk_ira0982@ukr.net
ORCID: 0000-0002-2421-7533

of Ukraine, the National Police of Ukraine, the State Border Service of Ukraine, and the State Emergency Service of Ukraine is analyzed. The aim of the study was to examine the key stress factors and mechanisms of adaptation of animals to combat stress. The stated goal involved assessing the effectiveness of service dogs in performing critical tasks, such as demining and searching for the wounded. Ukrainian experience shows that dogs face a complex set of stressors – explosions, shelling, fire, destruction, temperature changes, gas contamination, etc. These factors provoke various behavioral reactions: from temporary anxiety and decreased concentration to the development of post-traumatic stress disorder in dogs. Critical adaptation mechanisms that ensure animal resilience include a strong emotional bond and trust between the service dog and the dog handler, deepening the animal's focus through reinforcement of skills and the use of gradual desensitization. An assessment of the effectiveness of canine units based on data from open sources confirms that service dogs demonstrate high performance in carrying out their tasks, proving the importance of their use in combat operations. The practical results of the study are based on the generalization of the data obtained for further use in educational programs for the training of specialists in relevant fields. Emphasis is placed on the need to provide adequate psychological support and further rehabilitation of service dogs in order to restore their physical and mental health.

Key words: ethology, service dogs, behavior, health, trauma, combat operations.

Вступ

Собака – перша приручена людиною тварина. Точне походження та місце перебування першого одомашненого собаки донині є предметом дискусій, але беззаперечним залишається вплив людини на формування собаки свійського. Зокрема, сучасні генетичні й археологічні дані свідчать про множинні центри одомашнення. Свійський собака (*Canis lupus familiaris*) одомашнений у кількох регіонах Євразії, зокрема в Східній Азії, Близькому Сході та Центральній Європі. Собаки відіграють безліч ролей у людському суспільстві: «рятувальники», «поводирі», «пошуковці», «поліцейські», «компаньйони», собаки-терапевти, собаки-дектектори, мають здатність конкурувати навіть з новітніми технологіями.

Розуміння анатомічних і фізіологічних особливостей собак має теоретичне та практичне значення, оскільки сприяє більш глибокому дослідженню питань філо- й онтогенезу, морфології, вищої нервової діяльності, селекції цих тварин тощо. У сучасному собаководстві зростає роль використання даних біоінформатики, біотехнології, фізіології, відтворення, що дає можливість поєднувати біогенетичний потенціал із пристосованістю до різноманітної експлуатації, а також удосконалити методики дресирування собак для різних підрозділів: Міністерства внутрішніх справ, Збройних сил України, Державної прикордонної служби, Митної служби, Служби безпеки України, Міністерства надзвичайних ситуацій, охорони тощо (Приліпко та ін., 2021; Євстафієва і Бучковська, 2021). Застосування теоретичних і прикладних положень зоології хребетних, ветеринарної

анатомії та фізіології, генетики й кінології в практиці користувального собаководства знаходить підтвердження у використанні біохіміко-фізіологічних методів аналізу рефлексорної діяльності, що дають змогу оцінити формування пошукової поведінки та стресових реакцій у собак з урахуванням їхніх породних особливостей (O'Haire & Rodriguez, 2018). Варто зазначити, що поведінкові та функціональні характеристики, які є бажаними в межах однієї кінологічної спеціалізації, можуть виявитися неефективними або навіть контрпродуктивними в іншому напрямі службового використання собак. Зокрема, виражена орієнтованість собак-компаньйонів на людину та їхня залежність від зовнішнього керівництва можуть обмежувати здатність собак-рятувальників до автономного прийняття рішень у ситуаціях, коли провідник перебуває поза межами їхнього поля зору (Miklósi et al., 2005; Holopura et al., 2024). Відбір собак для виконання спеціалізованих завдань потребує врахування як породної специфіки, так й індивідуальних особливостей розвитку тварини. Здатність до навчання, рівень самостійності, чутливість до керівництва людиною та інші поведінкові характеристики можуть суттєво варіювати залежно від генетичних передумов і середовищного впливу. Отже, чим ширшим є обсяг достовірних даних про поведінкові реакції собак, тим більш цілеспрямованим і результативним буде процес їх дресирування й функціональної адаптації (Udell & Wynne, 2008).

Використання службових собак поширене здавна в усьому світі. Уперше службове використання собак зафіксовано

в поліцейських підрозділах Бельгії. На території сучасної України їх практичне залучення до правоохоронної діяльності розпочалося в 1904 році (собаки були залучені до роботи карного розшуку міста Києва). У роки Першої світової війни вони застосовувалися як зв'язківці, санітари; Другої – як міношукачі, підривники тощо (Приліпко та ін., 2021; Євстафієва і Бучковська, 2021).

На сучасному етапі в умовах активних бойових дій в Україні етологічний аналіз поведінки службових собак є актуальним питанням. Повномасштабна збройна агресія РФ створила унікальний і трагічний емпіричний матеріал для вивчення поведінкових реакцій тварин у надзвичайних умовах. У практичній діяльності кінологів і фахівців ветеринарної медицини фіксуються нетипові випадки, зумовлені як специфікою виконуваних завдань, так і тривалістю перебування службових собак у зоні підвищеного ризику. Наявні у відкритих джерелах дослідження здебільшого зосереджені на загальних аспектах функціонування кінологічних підрозділів, цивільному застосуванню службових собак, а також на статистичних даних щодо їх захворюваності (Герашенко і Залєвська, 2024). Водночас комплексний етологічний аналіз поведінкових змін, адаптаційних механізмів і методів корекції поведінки собак, які тривалий час перебувають у зоні бойових дій, залишається недостатньо розробленим. Це створює потребу в міждисциплінарному підході до вивчення психофізіологічного стану тварин, що виконують службові функції в умовах підвищеного стресового навантаження.

Метою дослідження є дослідити провідні стресогенні чинники й механізми адаптації службових собак до умов бойового стресу з урахуванням специфіки їх функціонального навантаження в зоні активних бойових дій. Завданнями дослідження є оцінка ефективності роботи службових собак під час виконання критичних завдань, зокрема розмінування та пошуку поранених; аналіз поведінкових реакцій тварин у контексті тривалого перебування в умовах воєнного конфлікту; визначення особливостей адаптації собак до стресових ситуацій на основі практичного досвіду кінологічних служб України; узагальнення емпіричних даних для подальшого вдосконалення методів підготовки й поведінкової корекції службових тварин у надзвичайних умовах.

Матеріал і методи

Матеріалом для досліджень слугували емпіричні дані кінологічних підрозділів різних силових структур України, що виконували завдання в зоні бойових дій.

Методи аналізу сучасних даних щодо основних стресогенних чинників і механізмів адаптації службових собак до умов бойового стресу з урахуванням специфіки їх функціонального навантаження в зоні активних бойових дій, синтезу й узагальнення емпіричних даних для подальшого вдосконалення методів підготовки та поведінкової корекції службових тварин у надзвичайних умовах.

Результати та їх обговорення

У сучасних воєнних конфліктах, які характеризуються високим рівнем інтенсивності й використанням різноманітних засобів ураження, службові собаки відіграють важливу роль, виконуючи широкий спектр завдань – патрулювання, виявлення вибухівки й тіл загиблих, пошуково-рятувальні операції, штурмові дії – робота в спецпідрозділі КОРД. Їх ефективність залежить від інтенсивності тренувань, здатності адаптуватися до екстремальних умов, які відбуваються в зоні бойових дій (Udell & Wynne, 2008; Білан, 2025).

Серед порід собак, які несуть службу в силових структурах України, найбільш поширеними є німецькі вівчарки, бельгійські вівчарки малінуа (відзначаються надзвичайною стресостійкістю, умотивованістю, легко піддаються дресируванню), лабрадори, джек-рассел-тер'єри, спанієлі.

Кінологічна служба функціонує в різних підрозділах Національної поліції України, станом на вересень 2025 року на службі перебувало 913 собак (В Нацполіції..., 2024). Від початку повномасштабної війни кінологи зі службовими собаками виконували службово-бойові завдання 12192 рази; службові собаки виявили 7419 одиниць зброї, 127428 набоїв, 157 кг вибухових речовин (Юсупов та ін., 2023; Білан, 2025). У кінологічній службі ЗСУ перебуває близько тисячі службових собак. Кінологічні розрахунки є в складі саперних груп, охорони військових аеродромів, баз, складів, арсеналів зі зброєю (Задубіна, 2023). У ДСНС працює 13 кінологічних підрозділів, у яких утримується 66 собак, із яких 39 – пошуково-рятувальні, 9 – мінно-пошукові, 5 – пошук тіл загиблих, 10 – становлять резерв, 1 – племінна собака та 2 цуценят. Упродовж 2022–2025 років кінологи ДСНС залуча-

лися до виконання службових завдань 812 разів, серед яких 317 – пошук людей (урятовано 73 людини), 435 – пошук вибухівки (знешкоджено 917 одиниць боєприпасів) (В Нацполіції..., 2024; Знаходять..., 2025).

За спостереженнями міжнародних кінологічних підрозділів, військові собаки піддаються травматичному впливу, що сприяє розвитку стійкого стану «посттравматичного стресового розладу в собак». Зокрема, кінологи та ветеринари з авіабази Лакленд у штаті Техас, США, вважають, що собаки, які повертаються зі служби, мають постратматичний розлад, вони характеризуються раптовими змінами поведінки, утрачають здатність виконувати елементарні завдання. Частина службових собак, які зазнали впливу бойових дій, підлягає реабілітації з використанням методів цільового дресирування та медикаментозної підтримки (Топу, 2012). Водночас існують випадки, коли психофізіологічний стан тварини не дає їй змоги надалі виконувати службові функції, що зумовлює необхідність її виведення зі складу підрозділу. Цю тезу підтверджують й українські фахівці. Так, у публікації Т. Білан (2025) зазначається, що в умовах повномасштабної війни понад сто службових собак, які перебувають у підпорядкуванні Національної поліції, отримали різні типи травм, як фізичні (ураження кінцівок, тулуба, органів чуття), так і психологічні, що є наслідком дії вибухових хвиль, тривалого стресу й перевантаження. У низці випадків саме посттравматичні поведінкові розлади стають критичним фактором, що унеможливає подальше залучення тварини до виконання службових завдань (Білан, 2025).

Досвід українських кінологічних підрозділів показує, що деякі собаки демонструють не лише високу працездатність, а й психологічну стійкість, швидко адаптуються до різних стрес-факторів (шуму, вибухів, пострілів, сирен, вібрації, диму, зміни робочого середовища) (Юсупов, 2023). Проте ця адаптація не є миттєвою, а залежить від попередньої підготовки, що базується на обов'язковій імітації реальних бойових умов. Собаки, які пройшли спеціалізовані тренінги з поступовим підвищенням інтенсивності стресового навантаження, краще концентруються на виконанні завдання та менше відволікаються на дію стресорів (Кінологи..., 2025).

Одним із видів зброї, що застосовуються під час активних бойових дій, є різноманітні вибухові пристрої. Сучасні вибухові

речовини потужні й дають змогу здійснювати дистанційний підрив. У світі розроблено багато різних приладів, які використовуються для їх пошуку за прямими чи похідними ознаками (детектори нейронного аналізу, хроматографи газів, детектори рентгено-телефізійні, прилади на основі радіохвиль і магнітного поля). Проте, за висновками експертів у галузі безпеки, найкращим детектором різноманітних речовин, зброї, боєприпасів є нюхова сенсорна система службових собак. Собаки виявляють вибухові речовини будь-яких видів незалежно від кількості й маскування, вони здатні відчутти їх запах на відстані кількох метрів (лабрадор-ретривер виявляє вибухівку на відстані 50 м на відкритій місцевості й 10 м, якщо вона замаскована) (Афанасьєв і Серховець, 2015).

Відповідно до положень Настанови «З підготовки мінно-розшукових собак та вартових (сторожових) собак кінології збройних сил України», «при виконанні службових завдань дозволяється використовувати службових собак, які пройшли відповідний курс дресирування, визнані комісією придатними для службового використання і перебувають у штаті кінологічних підрозділів», спорядження для собак закупаються відповідно до Інструкції про забезпечення речового забезпечення військовослужбовців ЗСУ (Настанова..., 2020). Для службових собак виготовляють спеціалізоване спорядження: бронежилети з кевларовими або титановими пластинами, шоломи, навушники, окуляри, «налапники». Призначення спорядження – захист собаки під час виконання бойового завдання. Проте шолом може бути призначений не лише для захисту голови тварини, як правило, у нього вмонтовують відеокамеру, яка проводить відеофіксацію місцевості, щоб допомогти кінологам і саперам оцінити ситуацію (Настанова..., 2020; Шевчук і Парубок, 2023).

Тренування собак щодо мінно-розшукової діяльності триває щонайменше шість місяців. При відборі порід для цього виду діяльності звертають увагу на характеристики, які можуть бути максимально задіяні в пошуку вибухових речовин (темперамент, характер, біологічні характеристики породи тощо). Після завершення навчання обов'язковим етапом у службовій «кар'єрі» собак є їх адаптація до стресових ситуацій в умовах бойових дій, але над закріпленням цієї навички необхідно системно працювати та підтримувати її на відповід-

ному рівні з метою забезпечення стресостійкої форми та мотивації. Саме тому із собаками, які після навчання продовжують службу в реальних бойових умовах, повинен працювати досвідчений кінолог, що вміє знайти беззаперечний контакт із твариною, адже протягом секунди він має прийняти рішення, щоб віддати правильну команду, яку собака виконає, урахувавши всі якості свого підлеглого: характер, стан здоров'я, темперамент, настрій тощо (Кінологи ..., 2025). Тому поведінка службових собак під час виконання мінно-пошукових завдань базується на тісному зв'язку з кінологом. Спостереження військових кінологів показують, що рівень взаємин між провідником і собакою має вирішальний вплив на роботу команди. Тварини з надійним наставником менш схильні до прояву тривожності, довше підтримують рівень працездатності в небезпечних зонах. Ще одним фактором, що впливає на ефективність їхньої роботи, є чергування активної діяльності й відпочинку, оскільки тривале перебування в стані надвисокого нервового напруження викликає поступове накопичення втоми та різке зниження працездатності, що є критично загрозливим для життя тварини й кінолога. Військові, що перебувають поряд із собаками, зазначають, що спостерігаються випадки, коли собаки, які успішно працювали впродовж тривалого часу, починають демонструвати нетипову поведінку (відмову від роботи, апатію або підвищену збудливість). Такі ситуації підтверджують необхідність упровадження моніторингу психоемоційного стану собак (Службові..., 2020; Кінологи..., 2025).

Поширена думка, що під час розмінування собака йде першою, але це не так. Спочатку починають працювати механізовані системи розмінування та вибухотехніки, вони обстежують територію за допомогою щупів і металодетекторів, перевіряють наявність розтяжок і датчиків. Це важлива складова, оскільки території заміновані хаотично, є безліч замаскованих розтяжок і пасток із датчиками руху. Собака може їх не помітити й підірватися разом із кінологом. Тому собак застосовують після того, як ділянку очистили механізованими та ручними засобами, оскільки вони можуть виявити вибухівку, яку інші засоби пропустили (наприклад, міну в пластиковому маскуванні) (Білан, 2025).

Одним із прикладів високої сенсорної чутливості й професійної підготовки укра-

їнських службових собак є їхня здатність виявляти залишки вибухових речовин, локалізовані в ґрунтовому середовищі. Така діяльність є надзвичайно ризикованою, оскільки пов'язана з потенційною детонацією прихованих боєприпасів. Крім того, зафіксовано випадки, коли собаки демонструють здатність передчувати небезпеку або наближення обстрілу з боку противника, своєчасно попереджаючи людей про загрозу (Білан, 2025). Ці феномени свідчать про унікальні адаптаційні механізми та високий рівень інтеграції службових тварин у систему безпеки в умовах бойових дій. Ще одним завданням собак у зоні бойових дій є пошук поранених або загиблих військових. Натреновані собаки відчують людський запах під завалами – шарами бетону, ґрунту. У теперішніх реаліях ця незамінна навичка має критично важливе значення, адже собаки відшукують не лише поранених, а й тіла або рештки загиблих.

Окрім виконання прямих службових завдань, «військові» собаки виконують важливу соціально-емоційну функцію. Вони стають моральною та психологічною підтримкою для військовослужбовців, допомагають знизити рівень стресу й емоційного виснаження. Цей аспект поведінки хоч і не є основним завданням, але підвищує загальну цінність кінологічних підрозділів в умовах війни (Megan R. LaFollette et al., 2019; Задубіна, 2023).

Нині кінологічні служби із сектору оборони та безпеки нашої держави активно узгоджують свою діяльність зі стандартами та вимогами НАТО (STANAG), зокрема зі Стандартом AMWDP-1 «Здібності робочої військової собаки» і Стандартом AMedP-8.4 «Догляд та утримання тварин і ветеринарне забезпечення протягом усіх етапів військового розгортання» (Стандарт НАТО AMedP-8.4; Стандарт НАТО AMWDP-1), працюють над удосконаленням нормативно-правових актів, які регулюють її діяльність; вивчають системи впорядкування кінологічних розрахунків мінно-розшукових собак; розробляють нові програми підготовки кінологів і методики дресирування собак.

Поведінка та виконувана робота службових собак у бойових умовах суттєво відрізняються від поведінки й завдань повсякденного життя. Так, В. Юсупов та ін. (2023), Т. Білан (2025) зазначають, що тварини під час роботи в умовах воєнних конфліктів стикаються з постійним стресом та іншими травматичними факторами, які вимагають належної

фізичної підготовки, адаптивних навичок, співпраці з провідником (кінологом), уваги до їхнього психологічного стану, а в подальшому належного рівня реабілітації. Зокрема, наголошується на важливості розробки програм тренувань і підтримки тварин, що будуть максимально адаптовані до реалій воєнного стану, забезпечення добробуту тварин і спрямовані на ефективність виконання завдань (Юсупов та ін., 2023; Білан, 2025).

Практичне значення аналізу поведінки службових собак в умовах воєнних дій полягає в можливості вдосконалення чинних програм підготовки як кінологів, так і службових тварин. Крім того, дослідження може слугувати поштовхом для розробки методів профілактики та ранньої діагностики посттравматичного стресового розладу в собак і програм реабілітації тварин, а також сприяє покращенню стандартів їхнього добробуту.

Висновки

Отже, на основі викладеного вище можемо резюмувати таке:

1. Системна тренувальна підготовка, що моделює бойові умови, а також цілеспрямована увага до психоемоційного стану службових собак є визначальними чинниками їхньої функціональної ефективності в умовах підвищеного ризику.

2. Поведінкові реакції службових собак у зоні бойових дій формуються під впливом генетичних передумов, спеціалізованої підготовки, ефективною взаємодією з кінологом та індивідуальною здатністю до адаптації.

3. Досвід українських кінологів засвідчує, що за умов професійної та науково обґрунтованої організації кінологічних розрахунків діяльність службових собак є ефективною як у бойових умовах, так і в мирний період. Набуті навички кінологічних підрозділів та окремих фахівців мають унікальний характер і становлять цінність для майбутніх досліджень і практики.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку діагностичних критеріїв виявлення посттравматичного стресового розладу в собак.

Список використаної літератури

Афанасьєв А.О., Серховець С.В. Основи підготовки інспекторів-кінологів зі службовими собаками до пошуку вибухових речовин, зброї, боєприпасів : навчально-методичний посібник. Хмельницький : НАДПСУ, 2015. 148 с.

Білан Т. Вони врятували не одне життя: як поліцейські службові собаки працюють під час війни. 2025. [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/gvrdxq> (дата звернення: 10.09.2025).

Використання службових собак кінологічними підрозділами Національної поліції України для виявлення вибухових речовин в умовах воєнного стану : методичні рекомендації / В.В. Юсупов, А.О. Антошук, Ю.П. Приходько та ін. ; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2023. 46 с.

В Нацполіції працює понад 900 службових собак. *Українські національні новини*. 2024. [Електронний ресурс]. URL: <https://lnk.ua/jVWPGl6Nk> (дата звернення: 10.09.2025)

Герашенко О.С., Залевська І.І. Застосування поліцейськими службових собак при виявленні вибухонебезпечних предметів (речовин, механізмів) та при реагуванні правоохоронців на злочини із застосуванням вибухівки. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. №. 2. Р. 41–47. <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.2.8>.

Задубіна Я. Кінологічна служба в ЗСУ налічує близько тисячі службових собак. *АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform*. 2023. [Електронний ресурс]. URL: <https://lnk.ua/k4kja9QNL> (дата звернення: 10.09.2025).

Знаходять людей під завалами та вибухівку: рятувальники розповіли про собак, які «служать» у ДСНС. [Електронний ресурс]. URL: <https://lnk.ua/9eoPkBKVp> (дата звернення: 10.09.2025).

Євстафієва Ю.М., Бучковська В.І. Особливості використання службових собак під час оперативно-розшукових та профілактичних заходів. *Таврійський науковий вісник*. 2021. № 121. С. 127–132. <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2021.121.18>.

Кінологи у силах ТРО. *Сили територіальної оборони ЗСУ*. 2024. [Електронний ресурс]. URL: <https://lnk.ua/MVwoE7jVz> (дата звернення: 10.09.2025).

З підготовки мінно-розшукових собак та вартових (сторожових) собак кінології збройних сил України : Настанова ВКДП 10-157(03).01 від 17.12.2020. [Електронний ресурс]. URL: <https://lnk.ua/aVp9GAoND> (дата звернення: 10.09.2025).

Службові собаки – спецзасоби чи вірні напарники українських захисників? 2020. [Електронний ресурс]. URL: <https://lnk.ua/x4LXRkB4n> (дата звернення: 10.09.2025).

Догляд та утримання тварин і ветеринарне забезпечення протягом усіх етапів військового розгортання : Стандарт НАТО AMedP-8.4. [Електронний ресурс]. URL: <https://lnk.ua/xVm8GAoEv> (дата звернення: 10.09.2025).

Здібності робочої військової собаки : Стандарт НАТО AMWDP-1. [Електронний ресурс]. URL: <https://lnk.ua/QV0k85Qeg> (дата звернення 10.09.2025)

Приліпко Т.М., Косташ В.Б., Коваль Т.В. Біологічні особливості, годівля і утримання службових собак : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти аграрних вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації. Кам'янець-Подільський, 2021. 240 с.

Шевчук К., Парубок С. Військове спорядження для собак. Яке воно і навіщо. *Суспільне Хмельницький*. 2023. [Електронний ресурс]. URL: <https://lnk.ua/Y4Q93ky49> (дата звернення: 10.09.2025).

Holopura S., Boiko N., Nemova T., Tsvilikhovskiy M. Impact of stress on the body of service dogs and alleviation methods: *Literature overview Scientific Reports of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*. 2024. P. 138–150. <https://doi.org/10.31548/dopovidi/6.2024.138>.

Megan R. LaFollette, Kerri E. Rodriguez, Niwako Ogata, Marguerite E. O'Haire. Military Veterans and Their PTSD Service Dogs: Associations Between Training Methods, PTSD Severity, Dog Behavior, and the Human-Animal Bond. *Frontiers in Veterinary Science*. 2019. № 6. P. 23. <https://doi.org/10.3389/fvets.2019.00023>.

Miklósi Á., Pongracz P., Lakatos G., Topál J., Csányi V. A comparative study of the use of visual communicative signals in interactions between dogs (*Canis familiaris*) and humans and cats (*Felis catus*) and humans. *Journal of Comparative Psychology*. 2005. № 119. P. 179–186. <https://doi.org/10.1037/0735-7036.119.2.179>.

O'Haire M.E., Rodriguez K.E. Preliminary efficacy of service dogs as a complementary treatment for posttraumatic stress disorder in military members and veterans. *Journal of Consult Clin Psychol*. 2018. № 86(2). P. 179–188. <https://doi.org/10.1037/ccp0000267>.

Tony Perry. Canine post-traumatic stress recognized as disorder. *Animal Health Foundation*. 2012. [Електронний ресурс]. URL: <https://lnk.ua/x4LXRxA4n> (дата звернення: 10.09.2025).

Udell M.A., Wynne C.D. A Review of Domestic Dogs' (*Canis Familiaris*) Human-Like Behaviors: Or Why Behavior Analysts Should Stop Worrying and Love Their Dogs. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*. 2008. № 89(2). P. 247–261. <https://doi.org/10.1901/jeab.2008.89-247>.

References

Afanasijev, A.O. & Serkhovec, S.V. (2015). *Osnovy pidgotovky inspektoriv-kinologhiv zi sluzhbovymy sobakamy do poshuku vybukhovyykh rehovyn, zbroji, bojeprypasiv : navchaljno-metodychnyj posibnyk* [Basics of training dog handlers with service dogs to search for explosives, weapons, and ammunition: teaching manual]. Khmelnytskyi. NADPSU, 148 p. [in Ukrainian].

Bilan, T. (2025). Vony vrjatuvaly ne odne zhyttja: jak policejsjki sluzhbovi sobaky pracjujutj pid chas vijny [They have saved many lives: how police service dogs work during wartime]. [Electronic resource] URL: <https://surl.li/gvrdxq> (access date: 10.09.2025) [in Ukrainian].

Jusupov, V.V., (ed.) (2023). *Vykorystannja sluzhbovyykh sobak kinologhichnymy pidrozdilamy Nacionaljnoji policiji Ukrajiny dlja vyjavlennja vybukhovyykh rehovyn v umovakh voennogho stanu : metod. rek.* [Use of service dogs by canine units of the National Police of Ukraine to detect explosives in conditions of martial law: method. rec.]. Nac. akad. vnutr. sprav. Kyiv, 46 p. [in Ukrainian].

V Nacpoliciji pracjuje ponad 900 sluzhbovyykh sobak. Ukrajinsjki nacionaljni novyny [More than 900 service dogs work for the National Police. Ukrainian national news]. [Electronic resource] URL: <https://lnk.ua/jVWPGL6Nk> (access date: 10.09.2025) [in Ukrainian].

Gherashhenko O.S., & Zaljevsjka I.I. (2024). Zastosuvannja policejsjkymy sluzhbovyykh sobak pry vyjavlennivybukhonebezpechnyykh predmetiv (rehovyn, mekhanizmv) ta pry reaghuванні pravookhoronciv na zlochyny iz zastosuvannjam vybukhivky [The use of police dogs to detect explosive objects (substances, mechanisms) and when responding to crimes involving explosives]. *Pivdennoukrajinsjkyj pravnychyyj chasopys* [South Ukrainian Law Journal], 2, 41–47. <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.2.8> [in Ukrainian].

Zadubina, Ja. (2023). Kinologhichna sluzhba v ZSU nalichuje blyzjko tysjachi sluzhbovyykh sobak. ArmijaInform – Informacijne aghentstvo ArmijaInform [The canine service in the Armed Forces of Ukraine has about a thousand service dogs. ArmyInform – ArmyInform Information Agency]. [Electronic resource] URL: <https://lnk.ua/k4kja9QNL> (access date: 10.09.2025) [in Ukrainian].

Znakhodjatj ljudej pid zavalamy ta vybukhivku: rjatuvaljnyky rozpovily pro sobak, jaki «sluzhatj» u DSNS [Finding people under rubble and explosives: rescuers talk about dogs that «serve» in the State Emergency Service]. [Electronic resource] URL: <https://lnk.ua/9eoPkBKVp> (access date: 10.09.2025) [in Ukrainian].

Jevstafijeva, Ju.M., & Buchkovsjka, V.I. (2021). Osoblyvosti vykorystannja sluzhbovyykh sobak pid chas operativno-rozshukovykh ta profilaktychnyykh zakhodiv [Features of the use of service dogs during

operational-search and preventive measures]. *Tavrijskyj naukovyj visnyk [Tavriya Scientific Bulletin]*, 121, 127–132. <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2021.121.18> [in Ukrainian].

Kinology u sylakh TRO (2024). Syly terytorial'noji oborony ZSU [Dog handlers in the Territorial Defense Forces. Territorial Defense Forces of the Armed Forces of Ukraine]. [Electronic resource] URL: <https://lnk.ua/MVwoE7jVz> (access date 10.09.2025) [in Ukrainian].

Nastanova «Z pidghotovky minno-rozshukovykh sobak ta vartovykh (storozhovykh) sobak kinologhiji zbrojnykh syl Ukrainy». VKDP 10-157(03).01. vid 17.12.2020 [Instruction «On the training of mine detection dogs and guard dogs (watchdogs) by the Ukrainian Armed Forces' canine unit». VKDP 10-157(03).01. dated 17.12.2020]. [Electronic resource] URL: <https://lnk.ua/aVp9GAoND> (access date: 10.09.2025) [in Ukrainian].

Sluzhbovi sobaky – speczasoby chy virni naparnyky ukrajins'kykh zakhysnykiv [Service dogs – special tools or loyal partners of Ukrainian defenders]. [Electronic resource] URL: <https://lnk.ua/x4LXRkB4n/> (access date 10.09.2025) [in Ukrainian].

Standart NATO AMedP-8.4 «Doghljad ta utrymannja tvaryn i veterynarne zabezpechennja protjaghom usikh etapiv vijs'kovogho rozghortannja» [NATO Standard AMedP-8.4 «Care and Maintenance of Animals and Veterinary Support during All Phases of Military Deployment»]. [Electronic resource] URL: <https://lnk.ua/xVm8GAoev> (access date 10.09.2025) [in Ukrainian].

Standart NATO AMWDP-1 «Zdibnosti robochoji vijs'kovoji sobaky» [NATO Standard AMWDP-1 «Working Military Dog Capabilities»]. [Electronic resource] URL: <https://lnk.ua/QV0k85Qeg> (access date 10.09.2025) [in Ukrainian].

Prylipko, T.M., Kostash, V.B. & Kovalj, T.V. (2021). Biologhichni osoblyvosti, ghodivlja i utrymannja sluzhbovykh sobak : navch. posib. dlja zdobuvachiv vyshhoji osvity aghrarnykh vyshhykh navchal'nykh zakladiv III–IV rivniv akredytaciji [Biological characteristics, feeding, and keeping service dogs: a textbook for students of agricultural higher education institutions of III–IV accreditation levels]. Kam'janecj-Podil's'kyj, 240 p. [in Ukrainian].

Shevchuk, K., & Parubok, S. (2023). Vijs'kove sporjadzhennja dlja sobak. Jake vono i navishho [Military equipment for dogs. What is it and why is it needed?]. *Suspil'ne Khmel'nyckyj [Social Khmelnytskyj]*. [Electronic resource] URL: <https://lnk.ua/Y4Q93ky49> (access date 10.09.2025) [in Ukrainian].

Holopura, S., Boiko, N., Nemova, T., & Tsvilikhovskiy, M. (2024). Impact of stress on the body of service dogs and alleviation methods: Literature overview *Scientific Reports of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*, 138–150. <https://doi.org/10.31548/dopovidi/6.2024.138> [in English].

Megan R., LaFollette, Kerri E. Rodriguez, Niwako Ogata & Marguerite E. O'Haire (2019). Military Veterans and Their PTSD Service Dogs: Associations Between Training Methods, PTSD Severity, Dog Behavior, and the Human-Animal Bond. *Frontiers in Veterinary Science*, 6, 23. <https://doi.org/10.3389/fvets.2019.00023> [in English].

Miklósi, Á., Pongracz, P., Lakatos, G., Topál, J., & Csányi, V. (2005). A comparative study of the use of visual communicative signals in interactions between dogs (*Canis familiaris*) and humans and cats (*Felis catus*) and humans. *Journal of Comparative Psychology*, 119, 179–186. <https://doi.org/10.1037/0735-7036.119.2.179> [in English].

O'Haire, M.E., & Rodriguez, K.E. (2018). Preliminary efficacy of service dogs as a complementary treatment for posttraumatic stress disorder in military members and veterans. *Journal Consult Clin Psychol.*, 86(2), 179–188. <https://doi.org/10.1037/ccp0000267> [in English].

Tony Perry (2012). Canine post-traumatic stress recognized as disorder. *Animal Health Foundation*. [Electronic resource] URL: <https://lnk.ua/x4LXRxA4n> (access date: 10.09.2025) [in English].

Udell, M.A., & Wynne, C.D. (2008). A Review of Domestic Dogs' (*Canis Familiaris*) Human-Like Behaviors: Or Why Behavior Analysts Should Stop Worrying and Love Their Dogs. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*, 89(2), 247–261. <https://doi.org/10.1901/jeab.2008.89-247> [in English].

Отримано: 29.10.2025

Прийнято: 15.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025

